

До певної міри наша гіпотеза підтвердилася за допомогою методів математичної статистики: розвивальний вплив змісту, методів, технологій, засобів навчання на розвиток творчого потенціалу старшокласників в умовах профільного навчання незначний, оскільки не виявлено суттєвих відмінностей у розподілі дітей між експериментальною та контрольною групами у 8 – 11 класах. Тобто, навчання в експериментальних групах не впливає на розвиток творчих здібностей учнів більше, ніж навчання в контрольних групах. Незначна різниця на користь більш ефективного впливу навчання на розвиток творчого потенціалу учнів в експериментальних групах з'явилась лише в 11 класі. Це можна пояснити накопичувальним ефектом від впливу профільного навчання на розвиток творчих здібностей старшокласників. У контрольній групі в 11 класі рівень розвитку творчих здібностей виявився найнижчим, порівняно із групами контрольними групами в 10, 9 та 8 класах. Це може вказувати на зниження творчого потенціалу учнів у на кінець навчання в школі, недостатнє приділення уваги його розвитку з боку педагогів.

Отримані нами результати дослідження можуть стати у нагоді для здійснення просвітництва вчителів з метою посилення їх впливу на розвиток творчих здібностей учнів в умовах профільного навчання.

1.14 Formation of future philologists' readiness for extracurricular activities in foreign language

Вдосконалення освітнього процесу, зокрема змісту та характеру педагогічної діяльності, створення Нової української школи змінили підходи до формування особистості Вчителя нового покоління. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки одним із ключових напрямів державної освітньої політики визначає побудову «ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді», а також «забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя» [122]. Отже випускник, майбутній вчитель, має бути готовим до здійснення не лише

навчальної, а й виховної діяльності. Він повинен не тільки досконало знати зміст та методику предмета, який він викладає, а й опанувати майстерність проведення виховних заходів, класних годин, тематичних вечорів, фестивалів, конкурсів, бесід тощо, враховуючи індивідуальні особливості, освітні мотиви, нахили, потреби та інтереси свої учнів.

Аналіз сучасного стану підготовки майбутніх учителів англійської мови до професійної діяльності дозволив виявити певні суперечності. Зокрема, між необхідністю здійснення формування всебічно розвиненої гармонійної особистості учня та неготовності вчителів до такої діяльності; між прагненням майбутніх учителів використовувати сучасні інтерактивні технології у позакласній роботі з учнями та їх недостатньою підготовленістю до такої роботи, між наявністю нових рекомендації МОН України, програм, розробок, наукових робіт та фактичною наявністю спецкурсів у закладах вищої освіти. Отже, вкрай важливо вирішити дані суперечності та сформувані у майбутніх вчителів готовність до здійснення позакласної діяльності ще на стадії професійного навчання у педагогічному закладі вищої освіти.

Тому питанню формування готовності майбутніх вчителів англійської мови та зарубіжної літератури, спеціальності «014.Середня освіта. Мова і література (англійська)» до здійснення позакласної діяльності на прикладі освітнього процесу на філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка приділяється значна увага.

Зазначимо, що досліджувана проблема постійно перебувала у полі зору відомих науковців та практиків. Так питання професійної підготовки майбутніх учителів у процесі навчання всебічно вивчали Н. Бібік, О. Бігич, І. Богданова, В. Бондар, С. Гончаренко, Н. Кічук, Л. Коваль, Н. Кузьміна, С. Скворцова, Л. Хомич та ін.. Методика організації та проведення позакласних занять були предметом дослідження М. Балко, М. Гельфанд, В. Павлович, А. Подашова та ін.; теорію і методику позакласної виховної роботи всебічно вивчали О. Богданова, Л. Болотіна, Б. Кобзарь, Д. Латишина, С. Карпенчук та ін.

Отже, глибокий та ретельний аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури дозволяє зробити висновок про те, що теоретико-методологічні питання готовності майбутніх вчителів до організації позакласної роботи з іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах певним чином розроблені у науково-методичній літературі, проте сучасні світові виклики та новітні тенденції в освіті потребують модернізації підготовки щодо змісту та форм позакласної діяльності, зокрема із окремими віковими групами учнів (молодшими школярами, підлітками тощо) [123, 124]. Тож актуальність даної теми не викликає сумніву.

У ході наукового пошуку ми з'ясували, що у сучасній філософській, психологічній, педагогічній і методичній літературі дотепер ведуться дискусії щодо трактування поняття «готовність» до певних видів професійної діяльності. Більшість науковців (М. Д'яченко, Л. Кандибович, Н. Левітов, В. Моляко та ін.), розкриваючи сутність готовності до певних видів професійної діяльності, показували її компоненти, якісні характеристики чи критерії. Готовність учителя англійської мови та зарубіжної літератури до здійснення позакласної діяльності ми будемо розглядати як сукупність знань та умінь, необхідних йому для ефективної організації системи неоднорідних за змістом, призначенням та методикою проведення освітньо-виховних заходів, що виходять за межі обов'язкових навчальних програм; здатність та готовність аналізувати й урахувувати потенційні можливості цих заходів у процесі розвитку особистості учня, задоволення його потреб та інтересів [125]. Відповідно до такого визначення, формування готовності майбутнього вчителя до позакласної діяльності, на нашу думку, має враховуватись єдність теоретичної, методичної і практичної підготовки. А це, у свою чергу, передбачає: усвідомлене сприймання змісту освітньої мети фахової підготовки студентів; оволодіння інноваційними інтерактивними технологіями навчання та виховання; знання та врахування у професійній діяльності основних закономірностей вікового, психологічного та фізіологічного розвитку дитини на різних вікових етапах; вміння планувати, організовувати та здійснювати у

багатоманітних за формою та характером позакласну роботу; а також формування власної педагогічної майстерності, креативності та цифрової обізнаності. Отже, можна зробити висновок, що готовність до здійснення позакласної діяльності є важливим компонентом професійної підготовки майбутнього вчителя, в результаті якого формується система узгоджених між собою взаємопов'язаних особистісно-зорієнтованих (творчі, організаторські здібності, педагогічне мислення, здатність до саморозвитку, самоосвіти та самовдосконалення, принципівість, вимогливість та ін.) та професійно-необхідних якостей (гуманістична спрямованість професійної діяльності, креативність, володіння мовою, змістом предмету та методикою проведення різних за формою позаурочних занять, організаційні вміння та навички тощо).

У ракурсі досліджуваної проблеми особливої уваги заслуговують також результати наукового пошуку щодо аналізу поняття «позакласна робота». Виступаючи складовою частиною навчально-виховного процесу з іноземної мови, позакласна робота ставить за мету ті ж самі практичні, загальноосвітні та виховні цілі, як і урочна форма навчання. Провідні науковці (О. Бігич, Н. Бориско, Г. Борецька, С. Ніколаєва та ін.) зазначають, що її завдання – удосконалення знань, навичок і вмінь, здобутих на уроках іноземної мови; розширення світогляду учнів; розвиток їх творчих здібностей, самостійності, естетичних смаків; виховання любові та поваги до людей свого рідного краю та країни, мова якої вивчається [126]. В цілому вона сприяє розвиткові інтересу учнів до іноземної мови, підвищенню рівня практичних навичок і вмінь учнів, а також розширенню їх культурного та загальноосвітнього рівня.

Окрім цього, позакласна робота з іноземної мови має істотні відмінності у змісті та формах її організації у порівнянні з урочною формою навчання [127, с. 34]. Так, до основних відмінностей можна віднести:

- 1) добровільний характер участі учнів у позакласній роботі;
- 2) довільний (неурочний) характер проведення позакласної роботи;

3) відсутність програмових вимог, обліку і контролю знань та навичок, оскільки перевірка результатів позакласної роботи здійснюється здебільшого у формі тематичних вечорів, конкурсів, вистав, стіннівок тощо.

Мета та особливості позакласної роботи з іноземної мови визначають, у свою чергу, основні вимоги до змісту та організації останньої:

1) позакласна робота повинна бути органічно пов'язана з навчальною. Іншими словами, вона має базуватися на тих вміннях та навичках, що ними оволоділи учні на уроках з іноземної мови. Разом з тим, враховуючи специфіку позакласної роботи з іноземної мови та її орієнтацію на учнів, які мають схильність до вивчення іноземних мов, цілком допускається певне розширення лексичного матеріалу;

2) матеріал, що використовується при проведенні позакласних заходів, повинен бути інформативним (пізнавальним) та цікавим для учнів; до того ж уже знайомий учням лексико-граматичний матеріал бажано використовувати у нових природних, життєвоподібних ситуаціях;

3) добровільний характер участі учнів у позакласній роботі з іноземної мови повинен поєднуватися з обов'язковістю при виконанні певних доручень, пов'язаних з участю учнів у групових або масових заходах.

4) проведення позакласної роботи з іноземної мови повинно мати цілеспрямований та регулярний характер з орієнтацією на розвиток творчої ініціативи та самостійності учнів [128, с. 65].

Таким чином, враховуючи вище зазначене, можна констатувати, що формування у майбутніх вчителів-філологів готовності до позакласної роботи з іноземної мови слід здійснювати із урахуванням її мети, відмінностей та вимог до змісту та організації. Продемонструємо цей процес на прикладі опанування студентами дисциплін педагогічного циклу на філологічному факультеті Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка.

Робота за даним напрямом розпочинається вже на першому курсі, під час вивчення дисципліни «Історія педагогіки». Студенти вивчають погляди видатних педагогів на проблему виховання, особливості методів та форм

виховної роботи у певний період часу, знайомляться із освітніми системами, створенням перших навчальних закладів, відстежують їх розвиток. Відбувається дискусія на тему «Переваги та недоліки освіти XIX, XX століття у порівнянні із сучасністю». Також у цей час студенти розпочинають вести педагогічний щоденник.

На другому курсі формування у студентів готовності до проведення позакласної роботи з учнями продовжується у процесі вивчення курсу «Педагогіка». Майбутні вчителі знайомляться із теорією виховання, аналізують напрями, принципи, завдання виховної діяльності та специфіку проведення виховних заходів. Далі поступово переходять до вивчення особливостей позакласної роботи і дізнаються, що більшість науковців поділяє позакласну роботу на масову, групову та індивідуальну, в залежності від кількості охоплених нею учнів. До масової належать конференції, тематичні, розважальні, святкові вечори та ранки, зустрічі із запитаннями та відповідями, відомими людьми та досвідченими вчителями, а також фестивалі, конкурси, олімпіади, вікторини тощо. Групові форм роботи – це виховні заходи, класні години, екскурсії, етичні бесіди, відвідування театрів, виставок, кінотеатрів, обговорення прочитаних книг, ігри «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг» тощо. До індивідуальних форм позакласної роботи належать бесіди, позакласне читання, колекціонування, творча діяльність.

Саме за такими формами студенти починають планувати позакласну діяльність. Вони навчаються створювати конспекти виховних заходів, сценарії свят та вечорів, інтелектуальних ігор тощо. На практичних заняттях презентуються фрагменти позакласних заходів, потім вони обговорюються, зазначаються переваги та недоліки обраної форми проведення, доцільність добору певних засобів, досягнення поставленої мети тощо.

На третьому курсі, у процесі вивчення таких предметів як «Методика навчання іноземних мов» та «Основи педагогічної майстерності», відбувається цілеспрямоване та системне формування готовності майбутніх вчителів до позакласної діяльності. Зокрема, вдосконалюється вміння методично правильно

і вже самостійно добирати форми позакласної роботи з іноземної мови, які будуть найбільш ефективні в певних класах; самостійно розробляти конспекти позакласних заходів; володіти різними прийомами проведення позакласної роботи, а також працювати над створенням власної фахової майстерності – стилю викладання та педагогічної взаємодії, моделями спілкуванням із класом та проведення індивідуальної бесіди з окремим учнем, використання внутрішньої та зовнішньої педагогічної техніки. Також на філологічному факультеті в цей час проходять диспути на тему «Що таке педагогічне покликання? Як воно формується» (за творами В.О. Сухомлинського), «Із чого починати роботу у школі?», «Особливості позакласної роботи із обдарованими дітьми» тощо.

На четвертому курсі студенти вивчають предмет «Сучасні технології навчання та виховання», метою якого є поглиблення та розширення професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, зокрема, ознайомлення із технологіями альтернативної освіти, формування власної фахової майстерності та творчої індивідуальності. Зміст спецкурсу орієнтований на нову галузь педагогічної науки – педагогічну інноватику; глибше ознайомлення студентів із новітніми досягненнями сучасної науки і прогресивними зарубіжними та вітчизняними освітньо-виховними технологіями; оволодіння майбутніми вчителями англійської мови та зарубіжної літератури особистісно-орієнтованими технологіями організації позакласної діяльності, вивчення найбільш типових моделей альтернативної освіти, що різняться своєрідністю, яскраво вираженим авторським підходом до трактування педагогічних ідей; детальний розгляд тих концепцій та освітніх проектів, які стали основою масових педагогічних рухів, дали імпульси розвитку гуманістичної педагогіки.

Також формування у майбутніх вчителів-філологів готовності до позакласної діяльності відбувається у процесі проходження педагогічної практики. Розпочинається на 2 курсу з безвідривної педагогічної практики, метою якої є спостереження за роботою класного керівника, продовжується на

3 курсу під час виробничої практики з обов'язковим проведенням залікового позакласного заходу та завершується навчально-педагогічною практикою на 4 курсі, яка триває 9 тижнів та передбачає самостійне проведення класних годин та виховних заходів.

Отже, протягом чотирьох років вивчення предметів педагогічного циклу та проходження педагогічної практики у студентів філологічного факультету формується готовність до здійснення позакласної діяльності.

Таким чином, у результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку, що формування у майбутніх учителів-філологів готовності до позакласної діяльності має здійснюватися не лише з урахуванням нових перспектив реформування освіти в Україні, а й бути націленим на подолання наявних проблем та очікуваних викликів. Так, украй важливими, на нашу думку, залишаються питання формування у майбутніх вчителів готовності до організації та проведення батьківських зборів, роботи із обдарованими дітьми та дітьми, що потребують спеціальної освіти. Отже, саме за цими напрямками варто продовжувати наукові розвідки.

1.15 Creation of educational and leisure environment in children's health and recreation institutions

Позитивні перетворення, які відбуваються в сфері освіти сучасної України, визначають якість надання освітніх послуг, впливають на процес формування інтелектуального потенціалу держави та є вагомими чинниками її процвітання й розвитку. Особливими процесами оновлення характеризується діяльність позашкільних закладів, які мають у своєму арсеналі чималі важелі впливу на духовний, інтелектуальний, фізично-психічний та інший розвиток особистості. Реалізація положень вітчизняної позашкільної освіти здійснюється через розгалужену систему закладів, з-поміж яких виокремлюються дитячі заклади оздоровлення та відпочинку.